

การประยุกต์ใช้หลักคำสอนด้านนิเวศวิทยาในพระไตรปิฎกเพื่อ
การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานี
An application of the doctrine related to the ecology
on Tipitaka for conserve the environment of Buddhist
monks in UdonThani Province

โดย : ดร.เจษฎา มุลยาพอ

สังเคราะห์โดย: ดร.อภิษฎา ศรีเครื่อง

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักคำสอนด้านนิเวศวิทยาในพระไตรปิฎกเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานี

๒. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานี

๓. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานี

บทนำ

การศึกษานิเวศวิทยาในพระไตรปิฎก เป็นการศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสไว้เกี่ยวกับระบบนิเวศของมนุษย์ พระพุทธเจ้าเป็นผู้ที่รู้คุณค่าของธรรมชาติมากที่สุด เพราะพระองค์ได้ตรัสธรรมที่เป็นอุคมธรรมทรงรู้งานด้วยดีถึงธรรมที่เป็นเหตุแห่งความเจริญและความเสื่อมแห่งโลกมนุษย์ พระองค์ทรงทราบถึงการเป็นอยู่ของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายว่าขึ้นอยู่กับธรรมชาติคือระบบสิ่งแวดล้อม หากระบบนิเวศน์ที่เป็นที่อยู่สูญเสียไปเมื่อไรชีวิตของมนุษย์และสัตว์ก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้เช่นกัน ธรรมชาติสามารถจะอยู่ได้โดยไม่มีมนุษย์ แต่มนุษย์จะมีชีวิตอยู่ไม่ได้หากปราศจากธรรมชาติ ป่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการรักษาคุณภาพของระบบนิเวศ และเป็นเรื่องที่แตกต่างกัน ในปัจจุบันโดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้วต่างได้รู้และ

ตระหนักถึงภัยร้ายแรงของการทำลายธรรมชาติให้เสียสมดุล พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม มีหน้าที่ให้การศึกษาอบรมสั่งสอนศาสนิกชนของตนให้มีจิตสำนึกที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม องค์การพุทธศาสนาไม่มีเครื่องมือมากพร้อมที่จะช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติได้โดยตรงอย่างบางหน่วยงาน แต่ก็มีพุทธธรรมเป็นแสงสว่างส่องใจให้แก่มนุษย์ได้มองเห็นตนเอง พฤติกรรมของตนเอง ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง เปลี่ยนแปลงชีวิตตนเองให้มีคุณค่า สิ่งแวดล้อมเอื้อประโยชน์ให้สิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีการพึ่งพากันอย่างสมดุล มนุษย์ดำรงชีพอยู่ได้ด้วยอาศัยปัจจัยพื้นฐานจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยอาหาร อากาศ น้ำ ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค การที่มีพระสงฆ์ได้นำหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าไปสร้างความตระหนักใน

ภายในฉบับนี้:

วัตถุประสงค์การวิจัย	1
แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	2
เครื่องมือและวิธีการ	3
ผลการวิจัย	4
องค์ความรู้ที่ได้รับ	4
วิจารณ์	4

เรื่องการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมให้เกิดแก่สังคมและชุมชน นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการดูแลและการรักษาธรรมชาติให้แก่พุทธบริษัท นับเป็นผลดีต่อชาวโลกมหาศาล

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยา

มนุษย์เป็นสัตว์ที่เต็มไปด้วยความสงสัย และไม่มีที่สิ้นสุดความสงสัยในตัวตนเท่านั้น หากแต่ยังแผ่กว้างออกไปถึงตลอดถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทำให้เกิดความสงสัยในสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัว ความสงสัยต่างๆ เหล่านี้ก่อให้เกิด “ศาสตร์” มากมายในโลกของเรา รวมถึงศาสตร์ที่เรียกว่า “นิเวศวิทยา” นิเวศวิทยาเป็นศาสตร์ที่มีรากฐานมาจากประวัติศาสตร์ธรรมชาติ (Natural history) การเรียนรู้ธรรมชาติของมนุษย์เป็นไปเพื่อทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ความเข้าใจในธรรมชาติทำให้มนุษย์นำธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองได้มากกว่าสิ่งมีชีวิตอื่น

สามารถแบ่งสิ่งแวดล้อมได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นที่เป็นรูปธรรม (Man-made environment) ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ใช้ ความรู้ความสามารถสร้างขึ้นมา ซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ อาคารบ้านเรือน เครื่องจักรกล ถนน รถยนต์ รถไฟ เครื่องปั้น ศิลปกรรม

๒. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นด้านนามธรรม (Abstract environment) หรือ มนุษย์ไม่สามารถมองเห็นหรือสัมผัสจับต้องได้ ได้แก่ ระบบสังคม เช่น ศาสนา การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม

สังคม การเมือง ความเชื่อ พิธีกรรม เจตคติ ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

แนวคิดทฤษฎีแบบตะวันตกเกี่ยวนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม

แนวคิดแบบองค์รวมแบบตะวันตก การพยายามเอาชนะธรรมชาติหรือการอยู่เหนือธรรมชาติ การที่มนุษย์สามารถบริโภคสรรพสัตว์ได้ โดยไม่สนใจหรือไม่เชื่อในเรื่องของกฎธรรมชาติ หรือกฎธรรมชา และไม่ใช่ในกฎของกรรม และเชื่อว่าพระเจ้ามีองค์เดียว จากแนวคิดเรื่องทศณะเกี่ยวกับพระเจ้าองค์เดียวจึงเชื่อว่า แนวคิดว่ามนุษย์เป็นนายอยู่นอกเหนือจากธรรมชาติและไม่สนใจเรื่องกฎของกรรม ดังนั้นแนวทางนี้ จึงมุ่งไปที่เพื่อต้องการอธิบาย การทำนาย หรือ ที่จะสามารถเอาชนะธรรมชาติได้ การสร้าง หลุมหลบภัย ไม่ว่าจะ เป็น สึนามิ หรือภัยวิบัติจากสิ่งใดก็

ตาม สุดท้ายเพื่อสนองตัณหาคือความต้องการหรือมนุษย์มีกิเลสตัวเอง การเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มันส่งผลกระทบต่อมวลมนุษยชาติที่ต้องมาเผชิญกับปัญหาที่ไม่ได้สร้างขึ้น หรือ ไม่คิดว่ามันจะเกิดขึ้น เฉากเช่น การเกิดแผ่นดินไหวที่มีผู้คนต้องสูญเสียชีวิตทรัพย์สินเงินทอง หรือ สูญเสียทุกอย่างที่ตนเองสร้างขึ้นมา เพราะอะไรจึงเป็นเช่นนั้น อาจจะเป็นเพราะปรากฏการณ์ของโลกมีการเปลี่ยนแปลง คนมีความสามารถที่จะพยายามกำหนดให้

ธรรมชาติอยู่ใต้อำนาจของมนุษย์ จึงต้องสร้างและหาแนวทางทุกอย่างเพื่อเป็นการสนองความต้องการมนุษย์ ทั้งทำลายสิ่งแวดล้อมหรือการไม่รักษาสิ่งแวดล้อม เพราะสิ่งแวดล้อมมนุษย์ต้องการที่จะพยายามควบคุมให้อยู่ในอำนาจของตนเอง

สิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนา

บทบาทที่สำคัญต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องของธรรมชาติ หรือการอยู่ป่าของพระสงฆ์ หรือเรื่องพระธรรมวินัย ในการรักษาป่าหรือการอนุรักษ์ป่า ดังที่ปรากฏใน โคลิยสันนิสูตร พระสารีบุตรแสดงข้อปฏิบัติสำหรับภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร๑๘ ข้อคือ

- ๑.ควรเป็นผู้มีความเคารพยำเกรงในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย
๒. ควรเข้าใจลำดับแห่งอาสนะ
- ๓.ควรรู้ฤกษ์มาจากริกรรม(วัตรอันเป็นระเบียบปฏิบัติ)

๔. ไม่ควรเข้าบ้านเข้านักไม่ควรกลับมาสายนัก
๕. ไม่ควรเที่ยวไปในตระกูลก่อนหรือหลังอาหาร
๖. ไม่ควรคะนองกายวาจา
๗. ไม่ควรเป็นผู้มีปากกล้ามีวาจาจัดจ้าน
๘. ควรเป็นผู้ว่าง่ายเป็นกัลยาณมิตร
๙. ควรเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ (สำรวจตามหูเป็นต้น)
๑๐. ควรเป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภคอาหาร
๑๑. ควรเป็นผู้ประกอบความเพียรเครื่องตั้งอย่างต่อเนื่อง
๑๒. ควรเป็นผู้ปรารถนาความเพียร

๑๓. ควรเป็นผู้มีสติตั้งมั่น
๑๔. ควรเป็นผู้มีจิตตั้งมั่น
๑๕. ควรเป็นผู้มีปัญญา
๑๖. ควรทำความเพียรในอภิธรรมและอภิวินัย
๑๗. ควรทำความเพียรในวิโมกข์อันละเอียดคือรูปสมาบัติที่ล่วงรูปสมาบัติ
๑๘. ควรทำความเพียรในอุคตริมุสสุธรรม (ธรรมอันยิ่งของมนุษย์)

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับนิเวศวิทยาในพระไตรปิฎก

ปฏิจจนสมุปบาท อิทปิัจจยตา

ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง (อิทปิัจจยตา) สรรพสิ่งต่างๆ ในจักรวาลล้วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ไม่ใช่อยู่โดดๆ มีความเกี่ยวพันกันระหว่างสิ่งที่มีชีวิตที่เกื้อกูลกัน

พระพุทธศาสนามองว่า สิ่งทั้งหลายเป็นธรรมชาติที่มีอยู่และเป็นไปตามธรรมดาในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย และมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาตินั้น เมื่อธรรมชาติเป็นระบบความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย มนุษย์ซึ่งเป็นธรรมชาติส่วนหนึ่งด้วย จึงเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในระบบสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยที่เป็นองค์รวมอันนี้ ชีวิตและการกระทำของมนุษย์เป็นอย่างไร

ความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย ก็จะส่งผลตามระบบความสัมพันธ์แห่งปัจจัยนั้น

วิถีคิดแนวพุทธเชิงบูรณาการ ปรับทำที่ต่อธรรมชาติ มีความเป็นมิตรต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว สร้างจิตสำนึกให้มองเห็นประโยชน์ของส่วนรวม มองสิ่งทั้งหลายว่าเป็นเพื่อนร่วมกฎธรรมชาติอันเดียวกันมองธรรมชาติโดยสัมพันธ์กับการพัฒนาตนของมนุษย์นอกจากนี้แล้วมนุษย์ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคือ ความรู้จักประมาณ ความรู้จักพอดี พิจารณาคุณค่าแท้ คุณค่าเทียมและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเคยชินระดับบุคคล-สังคมและที่สำคัญการสร้างสรรค์ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พัฒนาแบบองค์รวมโดยมีจริยธรรมเป็นตัวบูรณาการ

ดังนั้น การแนวคิดเชิงบูรณาการในพระพุทธศาสนา ทำให้เราเห็นความเกี่ยวข้องและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยเฉพาะจิตของผู้ที่เป็นอริยะคือ ไม่ทำลาย ยังรักษา และอยู่กับความเป็นธรรมชาติอย่างเข้าใจธรรมชาติ เพราะถือว่าธรรมชาตีก็นเป็นส่วนหนึ่งของเหมือนอย่างพระอรหันต์ ที่ได้ใช้ความวิเวกเกิดพลังเกิดการเปลี่ยนแปลง ทำให้ธรรมชาตีดุมีความงดงาม ได้รับพลังจากการเข้าไปอยู่ในธรรมชาติ จนเกิดความเจริญงอกงามเกิดความอัศจรรย์ และเกิดเป็นที่พึ่งแก่มวลมนุษย์ชาติเหมือนกับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงให้โลกได้ประจักษ์ โดยการ ใช้ หลัก ธรรม ที่ ปรากฏ ใน คัมภีร์พระพุทธศาสนา หลักปฏิจจนสมุปบาท แลการคิดด้วยวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

หลักพุทธธรรมในด้านนิเวศวิทยาในพระสูตรต้นปิฎก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงรู้แจ้งเรื่องทั้งปวง แสดงว่าทรงค้นพบนิยามหรือกฎธรรมชาติทั้ง ๕ เหล่านี้ พระองค์ทรงสอนกรรมนิยาม เน้นในส่วนนามธาตุที่เกี่ยวกับจิตนิยามและธรรมนิยาม พระองค์ทรงสอนเรื่อง อุดุนิยามและพีชนิยามเพียงเล็กน้อย แต่ในทางกลับกัน นักวิทยาศาสตร์ศึกษาระบบนิยามเน้นในส่วนเหตุผลทางรูปธาตุที่เกี่ยวกับอุดุนิยามและพีชนิยาม ไม่สนใจกรรมนิยามในส่วนเหตุผลของนามธาตุและสนใจในธรรมนิยามและจิตนิยามเล็กน้อย นี่คือนัยที่ต่างกัน ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ พระพุทธศาสนามองภาพรวมของโลกและชีวิตได้กว้างขวางมากกว่า ธรรมนิยามเป็นกฎธรรมชาติสากลที่ครอบคลุม ๔ กฎย่อยดังที่ กล่าว

มาแล้ว แม้พระพุทธศาสนาจะศึกษาเน้นเรื่องธรรมนิยามและจิตนิยามก็จริง ถึงกระนั้น พระพุทธศาสนา ก็ไม่ปฏิเสธเรื่องอุดุนิยามและพีชนิยามที่เป็นจุดเน้นของวิทยาศาสตร์ เพราะเหตุนี้เอง พระพุทธศาสนา จึง ไม่ขัดแย้งกับวิทยาศาสตร์ จากหลักดังกล่าวนี้ ทำให้เราทราบว่า ความรู้เรื่องจักรวาลวิทยาเป็นเพียงเสี้ยวหนึ่ง ของธรรมะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบเท่านั้น ยังมีเรื่องราวอีกมากมายที่พระองค์ทรงค้นพบ แล้วมิได้นำมาตรัสให้ฟัง ในคัมภีร์ อรรถกถา ที่พระพุทธเจ้าได้แสดงเรื่องธรรมนิยามไว้ในบทที่ว่า อยเมตถธมฺมา ความว่า ข้อนี้ เป็นธรรมดในการเสด็จลงสู่พระครรภ์พระมารดา นี้เป็นความแน่นอนดังนี้. ข้อว่านิยามนี้มี ๕ อย่าง คือ อุดุนิยาม

พีชนิยาม จิตตนิยาม กรรมนิยาม ธรรมนิยาม. ในนิยามทั้ง ๕ นั้น การให้ผลแห่งกุศลที่นำปรารถนา การให้ผลแห่งอกุศลที่ไม่นำปรารถนาชื่อกรรมนิยาม.

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีวิทยาวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research)

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เสนอผลการวิจัยในรูปคำพูดลงในกล่องข้อความโดยไม่มีตัวเลขสนับสนุนเป็นกระบวนการวิเคราะห์ผลโดยการแยกกลุ่มแยกประเด็นที่คล้ายและที่ต่างกันกำหนดรหัสเป็นอักษร A, B โดยอักษร A ใช้แทนปัญหาและอุปสรรคด้าน

การเงินอักษร B ใช้แทนปัญหาและอุปสรรคด้านเวลาอักษร C ใช้แทนปัญหาและอุปสรรคด้านคมนาคมอักษร D ใช้แทนปัญหาและอุปสรรคด้านความร่วมมือแล้วแยกย่อยเป็นตัวเลข 1, 11,111, หรือเลข 2, 21,22,23 ลดทล้นลงไปจากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เนื้อหาเพื่อให้เห็นข้อเท็จจริงและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์

สรุปผลการวิจัย

๑. การประยุกต์ใช้หลักคำสอนด้านนิเวศวิทยาในพระไตรปิฎก เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานี พบว่า การดำเนินการทำสวนเกษตรแนวพุทธ ท่านได้มีแนวทางในการนำ สติปัญญา ๔ มาประยุกต์ใช้ในการปลูกพืช ผัก ทุกชนิด ด้วยวิธีการก่อนปลูกใช้สติต้องรู้ว่าทำอะไร เมื่อรู้แล้วว่าจะต้องปลูก พืช เช่น แก้วมังกร จะต้องศึกษาพันธุ์พืชก่อน วิธีการปลูก การ รักษา การใช้ปุ๋ย การบำรุง จนกระทั่งออกดอกออกผลเก็บผลผลิต ได้ ขั้นตอนทั้งหมดต้องใช้ความพยายาม อดทนและจะไม่มี ความโกรธเมื่อเจอปัญหาอุปสรรค เช่น แมลงกัดกินดอก กินผล ทำให้ ผลผลิตไม่ได้ผลดี ท่านก็มีวิธีการแก้ไขโดยการปลูกพืชที่แมลงไม่ ชอบ หรือใช้น้ำสกัดจากสมุนไพรมาสมน้ำฉีด น้ำหมักจากพืชจน กลายเป็นจุลินทรีย์ ซึ่งได้ศึกษาและจัดทำขึ้นใช้เอง

๒. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์ในจังหวัด อุดรธานีพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการนำหลักคำสอนด้าน นิเวศวิทยาไปใช้แนะนำหรือเทศน์สอนประชาชนให้อนุรักษ์ทรัพยากรป่า ไม้เพื่อช่วยแก้ปัญหาทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทยถูกทำลายไปเป็น จำนวนมากในปัจจุบันนี้ โดยการที่พระสงฆ์ควรติดตามข่าวสาร เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อนำข่าวสารนั้นไปแนะนำหรือ เทศน์สอนประชาชนเกิดความรู้สึกตระหนักและเห็นคุณค่าความสำคัญ ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรป่าไม้ไม่ว่าจะเป็น หลักอริยสัจ ๔ หลักมัชฌิมาปฏิปทา ศีล ๕ หลักพรหมวิหาร ๔ หลักอริยสัจธรรม และหลักความกตัญญูกตเวทิตาโดยพระสงฆ์ร่วมกับผู้นำชุมชนมาเป็น ผู้นำการอบรม ชี้แจง ให้แก่ชาวบ้านในการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๓. ปัจจัยที่ส่งเสริมและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานีปัจจัยที่สำคัญได้แก่ ปัจจัยภายในคือตัวของชุมชนเอง ที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือ ความสามัคคี ทั้งพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน รวมทั้งเยาวชน ส่วน ปัจจัยภายนอก เช่นหน่วยงานของรัฐ งบประมาณสนับสนุน การ ใช้ประโยชน์จากป่า รวมทั้งองค์ความรู้ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญ

วิจารณ์

การมีชุมชน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและสละ สละทอนกันเองระหว่างพระสงฆ์ ชาวบ้านและ หน่วยงานของรัฐ อาจจัดให้มีกิจกรรมร่วมกัน การ ปรับความสมดุลทางความคิดการเพิ่มองค์ความรู้ให้ เท่าเทียมกันโดยพระสงฆ์เน้นกิจกรรมร่วมกัน การ ปรับความสมดุลทางความคิดการเพิ่มองค์ความรู้ให้ เท่าเทียมกันโดยพระสงฆ์เน้นกิจกรรมที่จิตสำนึก ความ เชื่อ เชื่อมโยงกับหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาเรื่องบาป บุญ คุณและโทษ เจ้าหน้าของรัฐ(อุทยาน)เน้นการขยายพันธุ์ไม้

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

แนวทางในการนำสติปัญญา ๔ มาประยุกต์ใช้ในการปลูกพืช ผัก ทุกชนิด ด้วยวิธีการก่อนปลูกใช้สติต้องรู้ว่าทำอะไร เมื่อรู้แล้วว่าจะต้องปลูกพืช เช่น แก้วมังกร จะต้องศึกษาพันธุ์พืชก่อน วิธีการปลูก การรักษา การใช้ปุ๋ย การ บำรุง จนกระทั่งออกดอกออกผลเก็บผลผลิตได้ ขั้นตอนทั้งหมดต้องใช้ความ พยายาม อดทนและจะไม่มี ความโกรธเมื่อเจอปัญหาอุปสรรค เช่น แมลงกัดกิน ดอก กินผล ทำให้ผลผลิตไม่ได้ผลดี ท่านก็มีวิธีการแก้ไขโดยการปลูกพืชที่แมลง ไม่ชอบ หรือใช้น้ำสกัดจากสมุนไพรมาสมน้ำฉีด น้ำหมักจากพืชจนกลายเป็น จุลินทรีย์ ซึ่งได้ศึกษาและจัดทำขึ้นใช้เองเป็นต้น จึงทำให้ระบบนิเวศวิทยาใน ธรรมสถานแห่งนี้ยังคงมีอยู่และเจริญงอกงามจนเป็นป่าใหญ่มีไม้ขนาดพันธุ์ พร้อมกับความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งมีชีวิตอื่นๆ จึงถือได้ว่าเป็นปัจจัยส่งเสริมใน การอนุรักษ์ป่าไม้ให้คงอยู่ผลสัมฤทธิ์จากการดำเนินงานพระพุทธศาสนาเพื่อ สังคม ทำให้วัดและธรรมสถานสวนป่า ฯ เป็นศูนย์กลางในการให้ความ ช่วยเหลือในด้านของจิตใจ โดยเน้นให้ธรรมะเป็นเครื่องมือในช่วยเหลือ บุคคลที่ เข้ารับการอบรม เป็นบุคคลที่อยู่กับสังคมมาโดยตลอด เมื่อมีปัญหาวิฤตไม่ สามารถที่จะแก้ปัญหาได้หมดทุกอย่าง การแก้ปัญหาทางด้านนามธรรมจึงเป็น อีกแนวทางหนึ่งที่เป็นสิ่งแก้ไข้ปัญหา

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- โกศล ช่อผกา, พุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยา แนวลึก,ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล ๒๕๔๒.
- จำนง อติวัฒน์สิทธิ์, มนุษย์สังคมและสิ่งแวดล้อม, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต รุ่นที่ ๔๒, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, พระพุทธศาสนาเพื่ออนุรักษ์ ธรรมชาติ,กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔.
- นันทนา สาหิตานนท์, แนวคิดในการแก้ไขปัญหา ภาวะโลกร้อนในทัศนะของพระพุทธศาสนา เถรวาท,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บคัตถย่อ,บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระมหาเจิม สุวโจ (สุกรรณ์),บทบาทของพระสงฆ์ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าศึกษา เฉพาะกรณีพระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธมโม, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,บคัตถย่อ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ,พุทธศาสนากับ สิ่งแวดล้อม, กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์ ธรรมสภา, ๒๕๓๖.

